

dem Jahre 1501.) A szerző részletes szövegösszevetéssel bizonyítja be, hogy a szerzőnév nélkül 1501-ben Strassburgban kiadott *Practica* Johannes Lichtenberger népszerű művének rövidített változata. Lichtenberger műve viszont elsősorban azért érdekes számunkra, mert kiadásai Mátyás király képzeletbeli képmásával közölte terjesztették 1488-tól kezdve, hogy Corvin Mátyás halála után német uralkodó kerül a magyar trónra.

Hans-Erich Teitge (*Zur Buchbinderordnung in Frankfurt an der Oder*) tanulmánya a korabeli gyér hazai források miatt szolgáltat hasznos adatokat a kötetéstörténet kutatói számára. A szerző által részletesen ismertetett, 1596-ban jóváhagyott szabályzat meghatározza a könyvkötőmesterek, legények és tanulók feladatait, a kötelező munkaidőt és a munkadíj megvonásának lehetőségeit. Más társadalmi réteg életérzéséről tudósít Ursula Winter (*Liebesgedichte der galanten Zeit*) a Deutsche Staatsbibliothek egyik gyűjteményes kötetének ismertetésében. A barokk kor gáláns költészetének különböző nyelvű emlékeit tartalmazó kötet szerző megállapítása szerint egykor a neves Gronovius család tulajdona lehetett.

A következő két tanulmány a 18. századi német könyvtárosok sokoldalú tevékenységéről tájékoztat. Konrad Marwinski (*Die „Privatprotokolle“ der Jenaer Universitätsbibliothekars Johann Gottfried Müller 1759 bis 1762*) a tudós jénai könyvtáros munkanaplójának ismertetése során utal arra, hogy a naplóvezetés bevezetése Goethétől származott. Az ilyen részletes beszámoló segítségével ugyanis Goethe könnyebben láthatta el Weimarból a jénai könyvtár felügyeletét. Dieter Schmidmaier (*Michael Denis' „Sammlung kürzerer Gedichte“ aus den Jahren 1762 bis 1776*) tanulmánya az Európa-szerte ismert és 1756-ban Pozsonyban is megfordult könyvtártudósznak azt a nagyhatású kiadványát ismerteti, amellyel Denis igen példamutatóan a német irodalom alaposabb megismeréséhez nyújtott segédletet. Közel egykorú alkotásról, az 1762-ben az Athos-hegyi Chilandar kolostorban befejezett bolgár történeti műről tudósít Kiril Eshkoff tanulmánya (*Die „Slawobulgarische Gedichte“ Païssis von Chilandar*). Szerző a korabeli bolgár politikai és művelődési adottságok keretében méltatja a számos változatban terjesztett, alapvető fontosságú mű tudatformáló jelentőségét.

A magyar olvasók számára érthetően vonzóak az olyan útleírások, amelyek az országunkhoz történeti-, gazdasági és kulturális szálakkal kapcsolódó területről tudósítanak. Friedhilde Krause (*Eine Reisebeschreibung durch Istrien, Dalmatien und Montenegro im Frühjahr 1838, ihre Kom-*

mentare und handschriftlichen Randbemerkungen) tanulmánya azonban nemcsak témája miatt tarthat igényt érdeklődésünkre. A neves olasz botanikus, Bartolomeo Biasoletto útleírása régóta ismert Magyarországon. A tanulmány azonban e műnek azt az Eugen von Gutschmid által készített, német nyelvű, rövidített változatát ismerteti, amelybe az utazáson részt vett II. Frigyes Ágost szász király jegyezte be a szövegtől gyakran feltűnően eltérő saját tapasztalatait. Hasonlóképpen derűt keltő részleteket is tartalmaz Karl Schubarth-Engelschall (*Versuch über das Phänomen Bibliothek bei Umberto Eco*) nagyon is komoly problémákat elemző tanulmánya. A szerző Umberto Eco bolognai egyetemi tanár számos fordításban megjelent *Il nome della rosa* című regényének fantomkönyvtárát ismerteti. Ebben a méreteiben elretentő, képzeletbeli könyvtárban egyesítette Umberto Eco mindazokat az anomáliákat, amelyek számos nagy könyvtárban az általa igényelt „kellems tartózkodást” nem teszik lehetővé.

Kívánatos lenne, hogy minél több magyar könyvtárba eljusson ez az igényesen szerkesztett és közreadott kötet, amely közvetlen és közvetett módon is tovább terjeszti Horst Kunze tudatformáló nézeteit a könyvvel való bármilyen foglalkozás lényeges szempontjairól. Emellett pedig a magyar könyv- és könyvtártörténet kutatóinak nemcsak hasznos adalékokat szolgáltat, hanem elősegíti a hazai témák nagyobb kitekintésben, nemzetközi összefüggésben való elemzését.

SOLTÉSZ ZOLTÁNNÉ

Schmidt-Künsemüller, Friedrich Adolf: Die abendländischen, romanischen Blindstempelnbände. Stuttgart, 1985. Anton Hiersemann. VIII, 344 p. — 35 cm.

Alig öt év után, hogy a régi könyvkötések egyik legillusztrisabb szakértője megjelentette a gótikus bőrmetszéses kötések korpuszát a német nyelvtérületről (vö. MKsz 1981. 168–169.), most újabb, alapvető fontosságú publikációt adott közre: a nyugat-európai, román stílusú, vaknyomásos kötések ugyancsak teljességre törekvő összeállítását. A fenti meghatározás kizárja egyrészt a keletről jött arabok, másrészt a következő művészettörténeti korszak, a gótika hatása alatt létrejött könyvtáblákat. A kötések eme kategóriája először röviddel a 12. század közepe előtt tűnt fel hirtelenül és máris igen fejlett formában, de 1220 tájától már erősen csökkenő számban, hogy a 14. század elejére végleg elhaljon. Mindössze három országban készültek ilyen kötetek: francia, angol és német területen.

A szerző összesen 139 ilyen tétel leírását nyújtja, túlnyomó többségét autopszia alapján. (Két, ma már elveszítettnek tekinthető kötetről – 13. és 35. sz. – olyan jó dokumentáció áll rendelkezésre, hogy azok is feldolgozhatók voltak.) Tíz európai és észak-amerikai ország 64 gyűjteménye őrzi ma a 137 kötetet. (Magyarországi ezek között sajnos nincs.)

A most közzétett újabb munka viszonylag jól megalapozott előzetes kutatásokra támaszkodhatott, amelyeket egyrészt G. D. Hobson 1928–1938 között, másrészt E. Kyriess 1936–1971 között publikált. E két kutató egymást kiegészítő sorszámozása a 127. tételig jutott, amelyek közül hét – különböző okok (elveszett, nem román stílusú, nem nyugati stb.) miatt – kizárásra került. Így most 19 korábbi egységesen nem regisztrált tétellel gazdagodott az összeállítás, amely egyben első alkalommal foglalta össze az eddig szétszórtan publikált szakirodalmat. Azonban Schmidt-Künsemüller érdeme ennél jóval több: lényeges módon továbbfejlesztette és finomította a korábbi műhelycsoportokat, összesen 13 ílyet (és két alcsoportot) különböztetve meg egymástól.

A kötet felépítése mintaszerűen logikus: a használati útmutatást tartalmazó bevezetőt a kutatás fejlődéséről és jelenlegi állapotáról szóló beszámoló követi. A román stílusú vaknyomásos bélyegzőkkel készült kötések általános taglalása után az egyes műhelycsoportok felsorolása és ismertetése található: hét a francia, három az angol és három a német nyelvterületről. A kiadvány törzsét (47–326. l.) a kötések, ill. a bélyegzők jegyzéke alkotja, amely három részre tagolódik: a kötések ismertetése, a bélyegzők leírása és a táblák reprodukciója. Az utolsó lapokon a gyűjtemények jegyzéke, a Hobson-, ill. a Kyriess-számok mutatója, valamint a szakirodalom áll.

A tételek a megállapított műhelycsoportonként, azon belül pedig időrendben követik egymást. A leírások tartalmazzák a kötetek leglényegesebb adatait (gyűjtemény, jelzet, a benne levő kézirat jellege, annak keletkezési helye és ideje, méret, anyag, kötési sajátosságok stb.). Megtalálható mind az elő-, mind a háttábla felépítésének vázlatja, a bélyegzők elhelyezkedésével, amelyek jegyzéke táblánként külön-külön felsorolást nyert, utalva más kötésekben történő előfordulásukra, ill. a bélyegzők jegyzékére. Ez utóbbi szempont külön is összeállításra került, amely azt mutatja, hogy hány bélyegző melyik más kötésen levővel azonos, ami az összefüggéseket plasztikusan domborítja ki. A leírás végén olvasható a kötés lokalizálására, idejére és műhelyére vonatkozó sommás megál-

lapítás, a kötet korábbi tulajdonosainak listája, a szakirodalom felsorolása és végül a megjegyzések.

Amilyen minden részletre kiterjedő a leíró rész, ugyanolyan igényes az alapforma szerint a német nyelvű elnevezésének betűrendjében 283 csoportba sorolt 767 bélyegző ismertetése, ahol ezek mindegyikéről eredeti méretű reprodukció látható, megjelölve a kötetet, amelyen előfordul, továbbá a műhelycsoportot és a korábbi reprodukció irodalmát. A harmadik főrészt a táblák szükség szerűen egységes, általában 14–15 cm magasságúra kicsinyített fényképe alkotja. Nyilván nem kevés fáradozást igényelt, hogy a 139 kötet közül csak kettő (98. és 115. sz.) nem került – részben nagyfokú rongáltsága miatt – reprodukálásra, viszont akadt olyan tétel is (69.), amelyről az igen lekopott kötés jobb értelmezése végett a fénykép mellett még levonat is látható.

Mintaszerű a szakirodalom roppant gazdaságos idézése: az általános (A) és a speciális (B) források beszámozásra kerültek, így a kötetben belüli hivatkozásokban elég volt a betű mellé tett számot megadni, amit máris követhetett a pontos lapvagy tételszám közlése. A rövidítések jegyzékét a nem német anyanyelvű olvasó ez alkalommal is hiába keresi, jóllehet ennek használata az előző „Corpus” egyik német recenzense külön is felhívta a figyelmet (Roland Hartmann – *Aus dem Antiquariat* 1983. A141–A142.)

A kiváló szerző és kiadó újabb együttműködéséből tehát ismét olyan módszertanilag is mintaszerű és alapvető kézikönyv látott rendkívül igényes tartalommal és formában napvilágot, amelyre minden régi könyvkötéssel foglalkozó szakembernek feltétlenül szüksége van.

BORSA GEDEON

Gertraud Marinelli-König: Rußland in den Wiener Zeitschriften und Almanachen des Vormärz (1805–1848). Ein Beitrag zur Geschichte der österreichisch-russischen Kultur- und Literaturbeziehungen. Wien, 1990. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 898 p.

A szerzőnő szorgalmának dicséretével kezdődik az ismertetés a címben megnevezett könyvről, amelynek műfaját annotált bibliográfiának nevezhetjük, amely tematikus, egy könyvtár tárgyszó-katalógusa szerint csoportosított felosztásban adja meg: mit, mikor és ki írt az orosz viszonyokról Bécsben. Más kérdés, hogy a folyóiratok és az almanachok mellett talán nem lett volna hasznosabb a kalendáriumok válogatott anyagát is adni, hiszen számunkra nemcsak az az érdekes, hogy